

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าประเทศไทยขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเงินสะพัดติดต่อกัน เป็นเวลาหลายปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับ ดังนั้น เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่รัฐบาลควรดำเนินมาตรการเร่งระดมเงินออมภายในประเทศอย่างจริงจัง และพยายามหาแนวทางที่จะนำเงินออมเหล่านั้นมาใช้ในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา เศรษฐกิจให้มากที่สุด ในการศึกษาวิจัยนี้ จึงได้ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือน โดยเปรียบเทียบระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทของภาคต่าง ๆ เกี่ยวกับอุปนิสัยการจัดสรรรายรับรายจ่ายของครัวเรือน, รูปแบบการออมที่อยู่ในความนิยม, เหตุผลและวัตถุประสงค์ในการออม, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออม ตลอดจนอุปสรรคของการออม ทั้งนี้ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางมาตรการดังกล่าวต่อไป

ในการศึกษาวิจัยนี้ พบว่าครัวเรือนในเขตเมืองของทุกภาคจะมีสัดส่วนการถือสินทรัพย์ทางการเงินในระบบต่อสินทรัพย์ทางการเงินรวม สูงกว่าสัดส่วนการถือสินทรัพย์ทางการเงินนอกระบบ และในเขตชนบทก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับเขตเมือง ทั้งนี้ ยกเว้นเขตชนบทของ กทม. และ ๓ จังหวัดรอบนอกที่มีสัดส่วนการถือสินทรัพย์ทางการเงินนอกระบบสูงกว่าในระบบ โดยถืออยู่ในรูปเงินให้กู้ยืมสูงสุดเท่ากับ 48.6% ของสินทรัพย์ทางการเงินรวม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท ปรากฏว่าสัดส่วนการถือสินทรัพย์ทางการเงินในเขตเมืองสูงกว่าเขตชนบท (ยกเว้นภาคใต้ที่สัดส่วนดังกล่าวสำหรับเขตชนบทสูงกว่าเขตเมือง) สำหรับรูปแบบการออมที่อยู่ในความนิยมของเขตเมืองและเขตชนบทในภาคต่าง ๆ นั้น พบว่า รูปแบบสินทรัพย์ทางการเงินในระบบ ได้แก่ เงินฝากธนาคารพาณิชย์, กรมธรรม์ประกันชีวิต, เงินฝากธนาคารออมสินและสลากออมสิน ส่วนรูปแบบสินทรัพย์ทางการเงินนอกระบบ ได้แก่ การเล่นแชร์ และเงินให้กู้ยืมธรรมชาติ ทั้งนี้ เหตุผลสำคัญที่ครัวเรือนใช้ในการตัดสินใจออมในรูปแบบต่าง ๆ กับสถาบันการเงิน ได้แก่ สถานที่ตั้งของสถาบันการเงินที่จะสามารถติดต่อได้โดยสะดวก, ความสามารถจะถอนเงินมาใช้เมื่อไรก็ได้, ความมั่นใจว่าจะได้เงินคืนแน่ และผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ ส่วนอุปสรรคที่ครัวเรือนไม่ทำการออมกับสถาบันการเงิน ได้แก่ รายได้ต่ำ ไม่มีสถาบันการเงินอยู่ใกล้ และ

ความไม่เข้าใจในวิธีการเกี่ยวกับการออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน เป็นต้น โดยในการออมส่วนใหญ่ ครัวเรือนมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายยามชราหรือเจ็บป่วย, เพื่อการศึกษาและเพื่อป้องกันการสูญหาย

เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมนั้น พบว่า รายได้และขนาดครัวเรือน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในทุกภาคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยรายได้มีความสัมพันธ์กับการออมในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อครัวเรือนมีรายได้มาก ก็จะมีการออมมาก ส่วนขนาดครัวเรือนส่วนใหญ่แล้วมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับการออม กล่าวคือ เมื่อครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกหลายคน ย่อมทำให้ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคสูง ระดับการออมจะต่ำ อย่างไรก็ตามมีบางภาคที่ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดครัวเรือนกับการออมเป็นบวก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก แม้ในครัวเรือนนั้นมีจำนวนสมาชิกสูง แต่สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน สามารถหารายได้ได้ (อัตราการใช้เงิน) ก็ย่อมทำให้ระดับรายได้ของครัวเรือนสูงและเงินออมก็สูงตามด้วย สำหรับปัจจัยอื่น ๆ อันได้แก่ จำนวนผู้มีเงินได้ ทรัพย์สิน จุดมุ่งหมายในการออม นั้นก็พบว่ามีนัยสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนบางภาคเช่นกัน โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายในการออม ซึ่งได้แก่ จุดมุ่งหมายในการออมเพื่อไว้ใช้จ่ายยามชราและเจ็บป่วย, เพื่อการศึกษานั้น ผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิเคราะห์โดยใช้ตารางทางสถิติเกี่ยวกับ เหตุผลและวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการออมที่ได้จากการวิเคราะห์โดยใช้ตารางทางสถิติ

สำหรับการศึกษาวเคราะห์แบบจำลองความต้องการออมในลักษณะต่าง ๆ ของครัวเรือน พบว่า ปัจจัยสำคัญที่กำหนดความต้องการออมในรูปแบบเงินสดของ เขต เมืองและ เขตชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รายได้ โดยความสัมพันธ์เป็นไปในทางบวก และปัจจัยสำคัญที่กำหนดความต้องการออมในรูปแบบเงินฝากธนาคารออมสินและสลากออมสิน ในเขตเมืองได้แก่ ความมั่นคงของสถาบันการเงิน และจุดมุ่งหมายในการออมเพื่อป้องกันการสูญหาย ส่วนในเขตชนบทได้แก่ รายได้ ผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ และจุดมุ่งหมายในการออมเพื่อป้องกันการสูญหาย โดยความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ออมกับความต้องการออมเป็นลบ แสดงว่า เมื่อครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้น ก็จะเปลี่ยนไปออมในรูปแบบอื่นแทน จะเห็นได้ว่ารายได้มีอิทธิพลต่อการกำหนดความต้องการออมในรูปแบบเงินฝากธนาคารออมสินและสลากออมสินน้อยมาก ซึ่งในการศึกษาวเคราะห์จากตารางทางสถิติก็พบว่า ครัวเรือนที่อยู่ในชั้นรายได้ต่ำ ส่วนใหญ่จะออมในรูปแบบนี้มาก สำหรับความต้องการออมในรูปแบบเงินฝากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความต้องการออมในรูปแบบนี้ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ได้แก่ รายได้ สถานที่ที่จะติดต่อได้สะดวก

และจุดมุ่งหมายในการออมเพื่อป้องกันการสูญหาย ส่วนความต้องการออมในรูปแบบธรรม์ประกันชีวิต บัญชีสำคัญที่มีอิทธิพลทั้งใน เขต เมืองและ เขตชนบท ได้แก่ รายได้ และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ดีของบริษัทประกันชีวิต

ในการพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถในการออมพบว่า คริว เรือนใน เขต เมืองของ ทุกภาค มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่าเขตชนบท โดยปรากฏว่าในเขตเมือง กทม. และ 3 จังหวัดรอบนอกมีรายได้สูงสุดเช่นกัน และภาคกลางมีรายได้ต่ำสุด ส่วนในเขตชนบท กทม. ๓ มีรายได้สูงสุดเช่นกัน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายได้ต่ำสุด เมื่อพิจารณาความโน้มเอียง เฉลี่ยในการออม (APS) (จากตารางที่ 2.1) แล้ว จะเห็นได้ว่า APS ในเขตเมืองส่วนใหญ่จะมีค่ามากกว่าในเขตชนบท ยกเว้นในกทม. และ 3 จังหวัดรอบนอก กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีค่า APS เท่ากันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท โดยผลปรากฏว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่า APS สูงสุด เท่ากับ 0.30 ทั้ง ๆ ที่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับต่ำมาก สาเหตุอาจเป็นเพราะ ในภาคนี้ สินค้าประเภทฟุ่มเฟือยมีน้อยมาก ค่าครองชีพไม่ค่อสูง และการที่ตัวเลขรายได้และ รายจ่ายต่ำมากอาจ เนื่องจากยังมิได้มีการนับรวมรายได้รายจ่ายที่มีได้ เป็นตัวเงินเข้าไว้ด้วย (เพราะส่วนใหญ่แล้วคริว เรือนในภาคนี้มักจะทำกิจกรรมของตนเอง หรือมีอาชีพเกษตรกรรม สินค้าและบริการที่บริโภคมักจะทำการผลิตและบริโภคกันเองในครอบครัว) อย่างไรก็ตาม ค่า APS นี้เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์สมการการออมของคริว เรือนในบทที่ 4 (ตารางที่ 4.1) จะพบว่า APS ในเขตเมืองจะสูงกว่าเขตชนบท เฉพาะในกทม. และ 3 จังหวัดรอบนอกกับภาคใต้ เท่านั้น ส่วนในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ APS ในเขตชนบทสูงกว่า เขตเมือง ทั้งนี้ เนื่องจากในการศึกษาสมการการออมได้เลือกพิจารณาเฉพาะคริว เรือนส่วนใหญ่ ที่มีรายได้อยู่ระหว่าง 600 - 10,000 บาท เท่านั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาค่าข้อมูลที่รายได้มีการ กระจายสูงเกินไป สำหรับค่า MPS พบว่าในเขตเมือง มีค่าสูงกว่าเขตชนบทเฉพาะ กทม. และ 3 จังหวัดรอบนอก ภาคเหนือ และภาคใต้เท่านั้น ส่วนภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ MPS ในเขตชนบทมีค่ามากกว่าในเขตเมือง และจากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ค่า MPS มีค่าสูงมาก (มีค่าอยู่ระหว่าง 0.3-0.4) ทั้งนี้อาจ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบ cross-section data ซึ่งมักจะให้ค่าทางสถิติสูงกว่าข้อมูลแบบ time-series data

นอกจากนี้ในการศึกษาวิจัยนี้ยังได้ศึกษาสมการการออมของครัวเรือนกรณีจำแนกตามชั้นอายุของหัวหน้าครัวเรือน และกรณีจำแนกตามชั้นรายได้ด้วย ผลปรากฏดังนี้ สมการการออมของครัวเรือน กรณีจำแนกตามชั้นอายุ พบว่า ในเขตเมืองและเขตชนบทของภาคต่าง ๆ หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 41-50 ปี และความสัมพันธ์ระหว่าง APS กับชั้นอายุนั้น พบว่า กรณีที่ APS มีค่าลดลงเมื่อชั้นอายุสูงขึ้น (กล่าวคือ APS มีค่าสูงเมื่อชั้นอายุ ≤ 30 ปี และมีค่าลดลงเรื่อย ๆ จนถึงอายุ > 61 ปี) ในเขตเมืองได้แก่ ภาคกลาง ส่วนในเขตชนบทได้แก่ กทม. และ 3 จังหวัดรอบนอก และภาคเหนือ สำหรับกรณีที่ APS มีค่ามากขึ้นเมื่อชั้นอายุสูงขึ้น ในเขตเมืองได้แก่ กทม. และ 3 จังหวัดรอบนอก ส่วนในเขตชนบทได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับเขตเมืองในภาคใต้นั้นพบว่า APS ในระยะช่วงเริ่มต้นชีวิต (≤ 30 ปี) APS มีค่าต่ำ และหลังจากนั้นในช่วงกลางชีวิต (31-60 ปี) APS มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น พอช่วงปลายชีวิต (> 61 ปี) APS มีค่าลดลง ส่วนในภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว APS แสดงความสัมพันธ์กับชั้นอายุไม่ค่อยแน่ชัดจึงไม่อาจสรุปได้ สำหรับกรณีความสัมพันธ์ระหว่าง MPS กับชั้นอายุนั้น พบว่า ไม่สามารถสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าวได้อย่างแน่ชัด ดังนั้นในการทดสอบสมมติฐานวิจัยจริงได้ศึกษาจากค่า APS และพบว่า มีเฉพาะครัวเรือนในเขตเมืองของภาคใต้เท่านั้น ที่สามารถนำสมมติฐานดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ได้ อย่างไรก็ตามในการศึกษานี้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า สมมติฐานวิจัยจริงจะนำมาประยุกต์ใช้ได้กับประเทศไทยได้หรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะครัวเรือนของไทยส่วนใหญ่เป็นระบบครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยครัวเรือนย่อยหลายครัวเรือนและมีจำนวนผู้มีเงินได้หลายคน แตกต่างไปจากลักษณะครัวเรือนของประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านั้นอาจเป็นปัญหาในการทดสอบสมมติฐานดังกล่าวเกี่ยวกับการศึกษาสมการการออมของครัวเรือนกรณีจำแนกตามชั้นรายได้ นั้นพบว่า ค่า MPS ส่วนใหญ่หาค่าไม่ได้ (เนื่องจากขนาดตัวอย่างข้อมูลในช่วงชั้นรายได้บางช่วงจำนวนน้อยเกินไป) ส่วนค่า MPS ที่หาค่าได้ก็มีความสัมพันธ์ไม่แน่นอนกับชั้นรายได้ สำหรับค่า APS พบว่า ในเขตเมืองและเขตชนบทของภาคต่าง ๆ APS มีค่าเพิ่มขึ้นเมื่อชั้นรายได้สูงขึ้น

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการออมของครัวเรือนจะมีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับความสามารถในการออม(รายได้) เหตุผลและจุดมุ่งหมายในการออมของครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นในการวางนโยบายชักชวนและกระตุ้นให้ประชาชนออมทรัพย์มากขึ้นโดยเฉพาะทำการออมกับสถาบันการเงินนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงความสามารถในการออมว่าครัวเรือนในเขตเมืองและเขตชนบทของภาคต่าง ๆ มีรายได้มากน้อยแค่ไหน ถ้าในภาคที่ครัวเรือน

มีรายได้น้อยการส่งเสริมการออมควรมุ่งไปที่การส่งเสริมการจ้างงานและการสร้างรายได้แทนที่จะมุ่งชักจูงให้ครัวเรือนออมแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนในภาคที่ครัวเรือนมีรายได้พอที่จะมีเงินเหลือออมได้ การวางแผนนโยบายทางด้านเงินออมจึงควรมุ่งทางด้านการเพาะนิสัยการประหยัดและการส่งเสริมรายได้ไปพร้อมกัน สำหรับภาคที่มีรายได้สูงมากอยู่แล้ว เช่น ใน กทม. และ 3 จังหวัดรอบนอก กทม. การระดมเงินออมควรมุ่งไปที่การส่งเสริมการมัลติสแต็คเป็นสำคัญ นอกจากนี้ในการวางแผนนโยบายควรคำนึงถึงเหตุผลและจุดมุ่งหมายที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออมของครัวเรือนด้วย โดยการปรับปรุงการดำเนินงานของสถาบันการเงินให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เป็นการชักชวนให้ครัวเรือนหันมาออมทรัพย์กับสถาบันการเงินเพิ่มมากขึ้น และการออมทรัพย์กับตลาดการเงินนอกระบบลดน้อยลง ซึ่งจากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าในเขตชนบทนั้น ค่า APS ค่อนข้างสูง แต่ครัวเรือนส่วนมากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการออมกับสถาบันการเงิน และมักจะทำการออมกับตลาดการเงินนอกระบบ ดังนั้น รัฐบาลควรหาทางส่งเสริมและปรับปรุงสถาบันการเงินในชนบทให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ควรส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์การออมทรัพย์ขึ้นในชนบทด้วย เพื่อเป็นการระดมเงินออมในชนบทให้เข้าสู่ตลาดการเงินในระบบมากยิ่งขึ้น

อนึ่ง จะเห็นได้ว่าในการศึกษานี้ยังไม่สามารถทำการวิเคราะห์พฤติกรรมการออมของครัวเรือนได้อย่างละเอียด เพราะเนื่องจากในการศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการเปรียบเทียบพฤติกรรมการออมในเขตเมืองและเขตชนบทของทุกภาค ซึ่งเป็นการศึกษาที่กว้างมากและต้องใช้เวลาในการศึกษามาก แต่ด้วยมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา ในที่นี้จึงศึกษาได้เฉพาะในประเด็นที่เป็นหลักสำคัญ ๆ เท่านั้น ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยบางส่วนอาจถูกละเลยก็ได้ นอกจากนี้ผลการศึกษาอาจมีปัญหาที่เกิดจากข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขรายได้และรายจ่ายที่ผิดพลาดจากความไม่เป็นจริง (ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อปัญหาข้อมูล) ทำให้เงินออมที่ได้จากส่วนแตกต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายผิดพลาดหายไปด้วยก็ได้ อย่างไรก็ตาม คาดว่าผลที่ได้จากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนนโยบายและมาตรการเร่งระดมเงินออมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น